

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Горошкова Лідія Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, академік Академії економічних наук України, професор кафедри підприємництва, менеджменту організацій та логістики Запорізького національного університету.

e-mail: goroshkova69@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7142-4308>

Researcher ID: D-6527-2019

Харагірло Віра Єгорівна, в.о. завідувача кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти.

e-mail: viraharagirlo@gmail.com

Хлобистов Євген Володимирович, доктор економічних наук, професор, академік Академії економічних наук України, професор кафедри екології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

e-mail: ievgen.khlobystov@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9983-9062>

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Горошкова Лидия Анатольевна, доктор экономических наук, доцент, академик Академии экономических наук Украины, профессор кафедры предпринимательства, менеджмента организаций и логистики Запорожского национального университета.

e-mail: goroshkova69@gmail.com

Харагирло Вера Егоровна, и.о. заведующего кафедрой педагогики, психологии и менеджмента Белоцерковского института непрерывного профессионального образования.

e-mail: viraharagirlo@gmail.com

Хлобыстов Евгений Владимирович, доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины, профессор кафедры экологии Национального университета «Києво-Могилянська академія»

e-mail: ievgen.khlobystov@ukr.net

DATA ABOUT THE AUTHORS

Horoshkova Lidiia, D. Sc. in Economics, Professor of the Department of entrepreneurship, management of organizations and logistics, Zaporizhzhya National University.

e-mail: goroshkova69@gmail.com

Kharahirlo Vira, the acting Chairperson of the Pedagogy, Psychology and Management Department of the Bila Tserkva Institute of Continuing Professional Education.

e-mail: viraharagirlo@gmail.com

Khlobystov Ievhen, D. Sc. in Economics, Professor, Professor of the Department of Environmental Studies, National university of «Kyiv-Mohyla academy».

e-mail: ievgen.khlobystov@ukr.net

УДК 81'373.46:33

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-44-73-80>

**ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ЛЕКСИКИ СУСПІЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ
НА ТЛІ СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ**

**Навальна М. І.,
Тимченко Р. В.**

Предметом дослідження є семантичні процеси в лексичній суспільно-економічній сфері.

Мета дослідження. Проаналізувати дієслівну лексику на позначення понять суспільно-економічної сфери та визначити потенціал цих мовних одиниць.

Методи дослідження. У дослідженні використано такі методи: описово-аналітичний, використано для комплексного вивчення й опису лексики. Для систематизації та класифікації лексичних одиниць, інтерпретації їхніх функціональних особливостей залучено метод лінгвістичного спостереження та узагальнення; для з'ясування походження й первісного значення лексем – елементи етимологічного аналізу. Зіставно-порівняльний метод використано для зіставлення особливостей семантики, структури, походження та вживання мовних одиниць аналізованої сфери.

Результати роботи. У статті проаналізовано суспільно-політичну лексику за диференційними ознаками, охарактеризовано дієслівну лексику на позначення понять суспільно-економічної сфери та визначено потенціал цих мовних одиниць. Виокремлено кілька шарів лексики за різними сферами використання, визначено стилістичну роль термінів на позначення економічних понять та процесів, охарактеризовано чинники, що спричинили нові лексико-семантичні вияви.

Галузь застосування результатів. Отримані результати дослідження можуть використовуватися у викладацькій діяльності з курсу «Науково-технічна термінологія».

Висновки. Лексика суспільно-економічної сфери достатньо широка група дієслів, що позначає різноманітні процеси, дії, подекуди стани. Ці лексеми реально відображають те, що відбувається в соціумі в економічній сфері. Виділені тематичні групи дієслів не є закритими, вони відкриті як для поповнення новими лексичними одиницями, так і дієсловами інших лексико-семантичних груп.

Ключові слова. суспільно-економічна лексика, семантика, значення, соціальна динаміка, економічна сфера.

ДИФФЕРЕНЦІАЛЬНЫЕ ПРИЗНАКИ ЛЕКСИКИ ОБЩЕСТВЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЫ НА ФОНЕ СОЦИАЛЬНОЙ ДИНАМИКИ

Навальная М. И.,
Тимченко Р. В.

Предметом исследования являются семантические процессы в лексике общественно-экономической сферы.

Целью исследования является охарактеризовать глагольную лексику для обозначения понятий общественно-экономической сферы и определить потенциал этих языковых единиц.

Методы исследования. В исследовании использованы следующие методы: описательно-аналитический, использовано для комплексного изучения и описания лексики. Для систематизации и классификации лексических единиц, интерпретации их функциональных особенностей привлечено метод лингвистического наблюдения и обобщения; для выяснения происхождения и первоначального значения лексем - элементы этимологического анализа. Сопоставимо-сравнительный метод использован для сопоставления особенностей семантики, структуры, происхождения и употребления языковых единиц рассматриваемой сферы.

Результаты работы. В статье проанализирована общественно-политическая лексика по дифференциальными признаками, охарактеризована глагольная лексика для обозначения понятий общественно-экономической сферы и определен потенциал этих языковых единиц. Выделены несколько пластов лексики за разными сферами употребления, определена стилистическая роль терминов, обозначающих экономические понятия и процессы, охарактеризованы факторы, что определили новые лексико-семантические проявления, определена их стилистическая роль.

Область применения результатов. Полученные результаты исследования могут использоваться в преподавательской деятельности в курсе «Научно-техническая терминология».

Выводы. Лексика общественно-экономической сферы достаточно широкая группа глаголов, обозначающий различные процессы, действия, иногда состояния. Эти лексеми реально отражают то, что происходит в социуме в экономической сфере. Выделены тематические группы глаголов не являются закрытым, они открыты как для пополнения новыми лексическими единицами, так и глаголами других лексико-семантических групп.

Ключевые слова. общественно-экономическая лексика, семантика, значение, социальная динамика, экономическая сфера.

DIFFERENTIAL SIGNS OF SOCIAL AND ECONOMIC VOCABULARY AGAINST THE BACKGROUND OF SOCIAL DYNAMICS

Navalna Maryna,
Tymchenko Ruslana

The subject of research is semantic processes in the vocabulary of socio-economic sphere.

Objective of research. Analyzes the verbal vocabulary for denoting social-economic concepts and identifies the potential of these linguistic items.

Methodological basis of research. In the research, the descriptive-analytical method was used for comprehensive study and description of vocabulary. For the systematization and classification of lexical items, interpretation of their functional features, the methods of linguistic observation and generalization were used; to determine the origin and the original meaning of lexical items – the elements of etymological analysis were used. The comparative method was used to compare the features of semantics, structure, origin and usage of linguistic items of the analyzed field.

Results of research. The article analyzes the social-political vocabulary based on differential signs, it characterizes the verbal vocabulary for denoting social-economic concepts and identifies the potential of these linguistic items.

Selected a few layers of vocabulary in different spheres of use, defined stylistic role of the term for economic concepts and processes, factors that new lexico-semantic displays have defined are characterized, their stylistic role is defined.

The field of application of results. The results of the study can be used in teaching activities in the course «Scientific and technical terminology».

Conclusions. Socio-economic vocabulary is a sufficiently broad group of verbs that denote different processes, actions and sometimes states. These lexical items really show what is happening in society in the

economic sector. The article concludes that the selected thematic groups of verbs are not closed, they are open both for replenishment by new lexical items and verbs of other lexical-semantic groups.

Keywords: social-economic vocabulary, semantics, meaning, social dynamics, economic field.

JEL Classification: Y5, Y8, Z11

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку лінгвістичної науки позначений підвищеним інтересом до семантичних аспектів мови на всіх її рівнях. Особливо активізувалося вивчення семантики дієслова. Ця частина мови має специфічні лексико-семантичні сполучувальні та функціональні параметри, вирізняється з-поміж інших складністю змісту, різноманіттям граматичних категорій та форм. Суспільно-економічну лексику класифіковано в шість тематичних груп: дієслова, пов'язані з державно-суспільним ладом та історією країни; дієслова, що характеризують діяльність політичних партій; дієслова, що визначають міжнародні відносини; дієслова на позначення загальнополітичних понять; дієслова, що окреслюють загальноюридичні дії, процеси та стани; дієслова, що позначають фінансово-економічну та комерційну діяльність. Кожну з підгруп підтверджено прикладами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні засади семантичної структуралізації дієслова та лексико-семантичної класифікації дієслівної лексики викладено в працях Ю. Д. Апресяна, О. С. Ахманової, Ф. С. Бацевича, Л. М. Васильєва, Р. М. Гайсиної, Е. В. Кузнєцової, С. І. Логвиненка, І. І. Мещанінова, Л. А. Новикова, О. М. Соколова, Ж. П. Соколовської, Н. Ю. Шведової та ін. В українському мовознавстві семантику дієслова досліджували не так широко, як у російському. Тому дотепер не створено єдиної класифікації дієслівної лексики, не визначено принципи формування лексико-семантичних груп. В останні десятиріччя інтерес до вивчення українського дієслова помітно активізувався. Вагомим внеском у дослідження семантики дієслова стали спеціальні розвідки І.Р. Вихованця, А. П. Загнітка, Н. Б. Іваницької, М. П. Кочергана, Л. А. Лисиченко, Т. Є. Масицької, Р. П. Михайлик, І. І. Овчиннікової, В. М. Русанівського, О. А. Стишова, Т. П. Усатенко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дієслова суспільно-економічної сфери – це семантично розгалужена, багатопланова група, що зумовлено різноманітністю дій, процесів та станів, які відбуваються в соціальних процесах [1].

Дієслова соціально-економічної сфери охоплюють широку палітру назв дій, процесів та станів. Вони об'єднуються в шість тематичних груп:

1. Дієслова, пов'язані з державно-суспільним ладом та історією країни.
2. Дієслова, що характеризують діяльність політичних партій.
3. Дієслова, що визначають міжнародні відносини.
4. Дієслова на позначення загальнополітичних понять.
5. Дієслова, що окреслюють загальноюридичні дії, процеси та стани.
6. Дієслова, що позначають фінансово-економічну та комерційну діяльність.

Кожна тематична група поділяється на вужчі підгрупи. Так, дієслова, пов'язані з державно-суспільним ладом та історією країни, налічують шість підгруп, що означають:

1) **загальні суспільні дії та процеси:** *відродити, гармонізувати, дестабілізувати, індустріалізувати, модернізувати, правити, стабілізувати, формувати(ся), функціонувати* та ін., напр.: ...**відродимо** духовні й моральні засади суспільства, визначимо нові ... орієнтири суспільного поступу, зміцнення української державності («Людина і влада»); ... урядові та Національному банку вдалося наблизитися до взаєморозуміння й **гармонізувати** валютну політику та валютний курс («День»); ... відсторонення від посад такої чисельної і могутньої верстви сучасної України, як пострадянський чиновницький та військовий апарат, могло б **дестабілізувати** все українське суспільство і привести до громадянської війни («Українське слово»); Головним ресурсом російської влади завжди був народ ... аби **індустріалізувати** країну, його без ліку кидали під танки, щоб зупинити ворога («День»); Ден Сяопіну вдалося здійснити те, що на десятиріччя пізніше за нього марно намагався зробити Михайло Горбачов – **модернізувати** планово-соціалістичну економіку своєї країни із залученням ринкових механізмів... («День»); Тільки такий устрій, де народ сам собою **править**, називається демократичним («Людина і влада»); Не так просто **стабілізувати**, а потім покращити показники соціально-економічного розвитку країни, адже у багатьох методи господарювання залишилися чи не з минулого століття... («Нова газета»); Суспільство **формувалося** як соціальна спільнота, а не як добір індивідуальностей («Людина і влада»); ... один за одним на селі перестають **функціонувати** соціально-культурні заклади... («Людина і влада»);

2) **дії та процеси в державі:** *гарантувати, зміцнювати, панувати, приватизувати, роздержавити, сконцентрувати, удержавити, українізувати* та ін., напр.: В умовах соціально-економічної кризи, неспроможності держави **гарантувати** навіть прожитковий мінімум, ... грошові кошти, покладені на особисті рахунки, є чи не єдиним джерелом забезпечення... («Голос України»); ... необхідно чітко визначити, куди прямуватиме надалі наше суспільство, в який спосіб слід **зміцнювати** українську державність... («Людина і влада»); Під час зміни форм власності має **панувати** здоровий глузд («Людина і влада»); Що ж робити? Звичайно, стежити за обладками держпідприємств на «демпінгових» напрямках. Ще краще – швидше їх **приватизувати** («День»); Депутати міської ради підтримали думку «гуманно» **роздержавити** підприємства торгівлі («Урядовий кур'єр»); ... концерн дасть можливість за рахунок державної власності **сконцентрувати** сили, фінансові ресурси для використання їх при будівництві нафтопроводу... («День»);

Кожен, хто обіймає хоч невеличку посаду, прагне **удержавити** своє положення, з державою спокійніше... («Нова газета»); Зрозуміло, що **українізувати** кримчан ніхто не збирається («Літературна Україна»);

3) **процеси в законодавчій та виконавчій владі**: **винести, затвердити, звільнити, конституціювати, коригувати, обговорити, політизувати, призначити, прийняти, регулювати(ся), розглянути, розробити, схвалити** та ін., напр: Невдовзі ми **винесемо** цей документ на загальне обговорення... («Людина і влада»); На наступній сесії парламент повернеться до його [законопроекту] розгляду і, на думку В.Медведчука, остаточно **затвердить** волевиявлення народу («Голос України»); Кабінет Міністрів України **звільнив** Ермілова Сергія Федоровича з посади радника Прем'єр-міністра у зв'язку з переходом на іншу роботу («Урядовий кур'єр»); Закони, що схвалює Верховна Рада, потрібно **конституціювати**, аби вони не вступали в суперечку з основним законом... («Нова газета»); Вони [депутати] **коригують** ті закони чи наслідуються з нас, виборців? («Діловий Переяслав»); Президенти обох країн також **обговорили** питання, пов'язані з проведенням 18-19 серпня в Криму неформального засідання глав держав-учасниць СНД («Урядовий кур'єр»); Спроба **політизувати** роботу парламенту, втягування депутатів у ідеологічні суперечки ініціюються лівим флангом («Народна газета»); Кабінет Міністрів України **призначив** Недашковського Юрія Олександровича – президентом Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом...» («Урядовий кур'єр»); В Україні, де до літа не **прийнято** бюджет, а соціальні проблеми нарастають, як снігова куля, вражають дві речі... («День»); Депутати вирішили, що це питання **регулюватиметься** законами про столицю та про статус міста Севастополя («День»); ... відповідний президентський законопроект... **розглянуто** і попередньо **схвалено** Верховною Радою («Голос України»); ... у Верховній Раді й було **розроблено** Національну програму відродження України... («Людина і влада»); ... всі ми [депутати], хоча б заради власних інтересів, повинні **схвалити** новий закон про політичні партії («Голос України»);

4) **процес чужого впливу на відносини в суспільстві**: **американізувати(ся), європеїзувати, змосковщити, зросійщувати, зрусифікувати(ся), офранцузити(ся)** та ін., напр: Як **американізується** Україна, всім помітно... («Світ про Україну»); Не відступивши, не зрадивши віру предків, ... Острозький динамізує тогочасне суспільство, по суті, **європеїзує** його... («Голос України»), Як у Львові **«Діло» змосковщили** («За вільну Україну»), ... вбачаємо... запеклих шовіністів, які і далі прагнуть **зросійщувати** нове підрастаюче покоління українців... («Літературна Україна»); Я помітив, що Бахмач, який ще в 80-ті роки говорив українською, останнім часом майже цілком **зрусифікувався** («День»); Вже ... нащадки ... зовсім **офранцузились** («Київські відомості»);

5) **дії, що відбивають суспільні історичні процеси, явища**: депортувати, репресувати, розкуркулювати, совєтизувати(ся) та ін., напр.: ... двічі його [Гінсберга] **депортували** з Праги та Гавани («День»); На думку неофрейдиста Герберта Маркуза, лихо сучасного світу в тому, що він надто **репресує** Ероса... («День»); Його [народ] занепащала на будівництві Петербурзь і Біломоро-Балтійських каналів, його **розкуркулювали**, ... його без ліку кидали... («День»); ... в Україні найкращі організації, створені з благими намірами, вже після проголошення незалежності мають сильну тенденцію **совєтизуватися** («День»);

6) **процеси, що характеризують національні та класові відносини**: дискримінувати, здекласувати(ся), зденаціоналізувати, націоналізувати та ін., напр.: ... Українці не мали багато підстав для особливої вдячності до поляків, які в 30-ті роки **дискримінували** їх («День»); ... **здекласувалася** українська інтелігенція («Жашківщина»); ... поширюють вигадки, що навмисне **зденаціоналізувалася** українська нація... («Жашківщина»); Якщо хтось захоче **націоналізувати** нашу компанію, то ми швидко розпродамо свої акції за кордоном... («День») [2].

Дієслова, що характеризують діяльність політичних партій, мають три підгрупи, що визначають:

1) **процеси впровадження партійних ідей чи принципів**: блокувати, втілити, камуфлювати, легалізувати, просвіщати, розблокувати, торпедувати та ін., напр.: А минулої п'ятниці Б. Ярошинський завітав до Віктора Ющенка... і розповів... про підсумки роботи його підлеглих, які своїми розпорядженнями й листами, по суті, **блокували** роботу... («День»); Учасники з'їзду наголосили на багатьох демократичних принципах. Залишилося **втілити** їх у життя («Діловий Переяслав»); Лідер осередку постійно **камуфлює** своє справжнє обличчя, цим кидає тінь на всю партію... («Нова газета»); Ліві не поспішають **легалізувати** свої окремі «чорні» справи... («Патріот»); Рух **просвіщає** селян щодо земельної реформи («День»); Вдалося **розблокувати** дуже багато питань щодо співробітництва у різних сферах буття... («Урядовий кур'єр»); Тому ліві не робили нічого, щоб зупинити виконавчу владу, і стали активно брати участь у подіях уже після укладення миру – причому саме з метою **торпедувати** мир («День»);

2) **процеси, що характеризують об'єднання або роз'єднання партій**: вилонитися, відокремитися, об'єднати, роз'єднати, сконсолідувати, солідаризувати(ся) та ін., напр.: ...не можна оминати Спілку Української Молоді, яка **вилонилася** зі СНУМу («Народна газета»); З'їзд у спокійній обстановці розглянув заяви найактивніших членів партії, «гарячі» питання було розглянуто, але «кучці» **відокремитися** не вдалося («Патріот»); Із ... кандидатів завжди можна відшукати того, хто володіє необхідними організаторськими здібностями, своїм досвідом і авторитетом зуміє **об'єднати** спеціалістів... («Урядовий кур'єр»); Ситуація у найчисленнішій партії виглядає вкрай загрозливо. **Роз'єднати** одне ціле на дві частини – втратити ведучі позиції («Патріот»); Ще під час президентських виборів він [Анатолій Матвієнко] усіяко намагався **skonсолідувати** націонал-демократичний табір і домогтися виведення з

його лав єдиного кандидата у Президенти («Українське слово»); ... неабияку роль у новій Верховній Раді відіграватимуть позапартійні депутати. Як і було у минулому, з одних питань вони **солідаризуватимуться** з лівими, з інших – з правими («Папірус»);

3) дії, що характерні для членів партій та громадських об'єднань: балотуватися, бойкотувати, виступити, висунути, головувати, голосувати, делегувати, запропонувати, кандидувати, лобювати, обирати, підтримати, пікетувати, проголосувати, самовисунути та ін., напр.: Блок із 15-ти опозиційних партій, здається, схиляється до підтримки кандидатури Воїслава Коштуниці, який погоджується **балотуватися** тільки в тому випадку, коли у виборах візьмуть участь і чорногорці... («День»); ... **виступили** інших партій заявляла, що **бойкотуватимуть** вибори («День»); ... Ви [селянська партія] рішуче **висунули** проти перетворення української землі на товар, проти вільного її продажу телерішнім скоробагатакам... («Людина і влада»); ... Сербський рух оновлення ... **висунув** власного кандидата в президенти ... («День»); **Головував** на заходах перший заступник голови НДП Володимир Філенко («День»); Тих, хто керувався інтересами міського бюджету, а не гаслами, і **голосував** за нові тарифи, представили чи не ворогами народу... («Україна і світ сьогодні»); Перший секретар ЦК КПУ Петро Симоненко обіцяє **делегувати** народних депутатів від фракції комуністів («День»); М. Д. Братиця і А. М. Калина **запропонували** посадовим особам райагропромади скласти і видати ... документи... («Молодь України»); На кожне з дев'яти місць... **кандидували** тисячі охочих («Високий замок»); ...окремі представники ... намагаються **лобіювати** інтереси тих, хто ... хоче знову скористатися засіками держрезерву («Київські відомості»); В який спосіб діятимете, якщо Вас, Олександрє Миколайовичу, **оберуть** Президентом України? («Людина і влада»); Я з партією, що **підтримала** мене на виборах, не воюю! («Україна і світ сьогодні»); Учора в Донецьку близько 100 активістів Союзу «Чорнобиль» **пікетували** облдержадміністрацію з вимогами погасити заборгованість у зарплаті («День»); Що з того, що західняки **проголосували** мудро, якщо... знівельовали вибір галичан («День»); Отож у спокуту я тепер таки **самовисунулася**, бо тоді мене б висунуло Товариство української мови... («Літературна Україна»).

Тематична група дієслів, що виражають дії, процеси та стани, спрямовані на налагодження міжнародних відносин, також об'єднує три підгрупи, які означають:

1) дії, процеси, пов'язані з міжнародними документами або з реалізацією міжнародних прав: декларувати, денонсувати, задекларувати, легітимувати (легітимізувати), парафувати, ратифікувати та ін., напр.: Скасований декрет, як відомо, **декларував** повернення сплачених сум у випадку експорту продукції («День»); **Денонсувати** угоду можна в будь-який момент, тому занадто багато надії на неї покладати навряд чи варто («День»); Підписавши цей документ, казахський президент таким чином, відверто **задекларував** прагнення своєї країни обійтись без російського посередництва при продажу енергоносіїв на світових ринках («День»); Адже російські виступи депутатів ... морально і психологічно **легітимізують** неповагу до української мови... («Шлях перемоги»); ... бо вже Румунія **парафувала** договір з Україною («День»); Україну «обминуть» 17 мільйонів доларів, якщо міськрада Львова не **ратифікує** договір... («День»);

2) дії, процеси, пов'язані з об'єднанням держав: інтегрувати(ся), об'єднати(ся) та ін., напр.: ... найбільший у світі спільний ринок дає небачені можливості для тих, хто вміє і бажає працювати. І ми [поляки] вже значною мірою **інтегрувалися** в цей ринок... («Україна і світ сьогодні»); Україні передусім нагально потрібно **об'єднатися**, в цьому треба переконати громадян... («Людина і влада»);

3) дії та процеси, пов'язані зі встановленням або ліквідацією державних кордонів: делімітувати, демаркувати, ліквідувати та ін., напр.: Державний кордон з Польщею, Словаччиною, Румунією та Угорщиною **делімітували**... («День»); Державний кордон... **демаркували** (тобто лінію кордону нанесли на топографічну карту і позначили на місцевості) («День»); А в основному **ліквідували** кордони... («Патріот»).

Дієслова, що окреслюють загальнополітичні поняття, згруповані в чотири підгрупи, які виражають:

1) дії та процеси, пов'язані з прогнозами і можливостями: оптимізувати, прогнозувати, реалізувати, рекомендувати, уможливити, унеможливити та ін., напр.: ... Природне бажання удосконалювати й **оптимізувати** відносини з усіма державами ... не завжди зустрічає адекватну реакцію з боку деяких політичних сил («Урядовий кур'єр»); Загалом спеціалісти **прогнозують**, що цьогоріч в області буде вироблено понад 55 тонн цукру («Голос України»); Частину наживи... **реалізувати** не встигли («Голос України»); Нацбанкові вже **рекомендовано** видати банку «Україна» 80 млн. грн. («День»); Головне – ухвалити такий виборчий закон, який надалі **уможливи** би не дуже популярні, але життєво необхідні для реальних, а не декларативних реформ рішення («День»); ...процедура повинна здійснюватися таємним голосуванням, щоб **унеможливити** тиск директорату... («День»);

2) процеси спільної діяльності: задіяти, поєднувати, скооперувати, співдіяти, співпрацювати та ін., напр.: Було **задіяно** регіональну систему постачання електроенергії, внаслідок чого зросли платежі до бюджету... («Україна і світ сьогодні»); ... Сергій Тигипко **поєднує** свій капітал з партією «Трудова Україна» і структурами Віктора Пінчука й Андрія Деркача («Україна і світ сьогодні»); Щоб ситуація в Україні покращилася, мають **скооперуватися** всі гілки влади... («Нова газета»); ... ОУН **співдіятиме** з усіма... силами, які своїм найвищим завданням ставлять добро України («Українське слово»); ...десятки наших підприємств успішно **співпрацюють** з іноземними інвесторами («Урядовий кур'єр»);

3) дії та процеси, пов'язані з інформуванням: анонсувати, висвітлювати, висловити, виступити, коментувати, обговорювати(ся), обнародувати, оприлюднити, повідомляти, популяризувати та ін., напр.:

Віце-прем'єр ... Сергій Тигипко **анонсував** зміни у валютній політиці («День»); ... видавці мають намір **висвітлювати**, як в Україні «утверджується нова, досконаліша система влади»... («Людина і влада»); А він [Володимир Куратченко] же якраз **висловив** те, що накопило в регіонах держави («Людина і влада»); Перед присутніми **виступив** і голова Адміністрації Президента України Микола Білоблочкий, який говорив про стабілізацію в економіці («Людина і влада»); ... помічники віце-прем'єра до її офіційної заяви ситуацію не **коментуватимуть** («Голос України»); Як очікується на зустрічах, серед іншого, будуть **обговорюватися** проблеми як регіональної, так і світової безпеки («День»); Кабінет Міністрів України збирається **обнародувати** список підприємств-боржників... («День»); Було **оприлюднено** лише так звану результативну частину рішення... («День»); ...про болючі соціально-економічні негаразди в Україні **повідомляють** здебільшого скоромовкою... («Людина і влада»); А радіо і преса продовжують **популяризувати** й славити нинішнього Президента («Людина і влада»);

4) **процеси, пов'язані з прискорення: актуалізувати, динамізувати, зінтенсивити, прискорити** та ін., напр.: Напередодні зустрічі російського та українського президентів Грузія **актуалізувала** свої претензії на частину Чорноморського флоту («День»); ... князь... **динамізує** тогочасне суспільство... («Голос України»); Така критика ... допомогла **вдосконалити і зінтенсивити** засоби нашої спільної праці («Урядовий кур'єр»); ... всі ми [депутати]... повинні **прискорити** прийняття нового закону про політичні партії («Голос України»).

Дієслова, що окреслюють загальноююридичні дії, процеси та стани, об'єднують три основні тематичні підгрупи, які означають:

1) **законність якоїсь дії, вказують на отримання дозволу на що-небудь**, тощо: **амнітувати, дозволити, санкціонувати** та ін., напр.: Однак **натомість, щоб закрити справу з таким формулюванням, Штрінкера та Скрипницьку... амнітують** («День»); Слідчий **дозволив** зустріч з родичами... («Ми і право»); Акція матиме підкреслено жартівливий характер, і щоб запобігти міжнародному «скандалу, сьогодні її намагаються **санкціонувати** як з боку французького посольства, так і з боку столичної адміністрації («Високий замок»);

2) **звинувачення когось в чому-небудь, навмисне викривлення фактів** тощо: **арештувати, звинуватити, інкримінувати, позивати(ся), притягувати, сфальсифікувати** та ін., напр.: Павла Лазаренка **арештують** при найменшій можливості... («Новини»); **Звинуватити** легко, а як довести це в суді? («Нова газета»); Щаранському **інкримінують** хабарництво («День»); Несправедливість бачать всі і скрізь, але **позивати** до суду **відважується** не кожен... («Патріот»); Спробуй **притягнути** депутата до відповідальності, не тут-то було... («Нова газета»); Перед відкриттям готелю дізналися, що документи фірми було **сфальсифіковано**... («День»);

3) **захист чого-, кого-небудь законним шляхом: анулювати, апелювати, захищати, у(в)законити** та ін.; напр.: Попередній вирок **анулювали**, так вирішив обласний суд («Папірус»); А вже й британський міністр... **апелював**... до європейського занепокоєння феноменом націоналізму («День»); ...**захищати** непрацевдатне населення від життєвих негараздів («Людина і влада»); Найбільше лаяли «Вбивцю» французького режисера Метью Касовіца, ...він незграбно **намагається взаконити** свій бізнес... («День»).

Шоста тематична група дієслів об'єднує найбільшу кількість підгруп, що зумовлено різноплановістю фінансово-економічної та комерційної діяльності. Вони визначають:

1) **види діяльності підприємств, установ** тощо: **акціонувати(ся), збалансувати, інвестувати, корпоратизувати, приватизувати, реструктуризувати, розприватизувати, структурувати(ся)** та ін.; напр.: Нехай **стають науково-виробничими фірмами, акціонуються** або оголошують про своє банкрутство («День»); Отже, без значного урізання витратної частини... **збалансувати** бюджет буде неможливо («День»); До речі... французи мали намір **інвестувати** у підприємства майже \$130 млн. («День»); Треба **корпоратизувати** великі підприємства у терміни, адекватні сьогodнішнім потребам («Урядовий кур'єр»); **Подіють, що дехто сьогодні пропонує приватизувати** лікero-горілчані заводи... («Голос України»); Не завжди потрібно **реструктуризувати** підприємства... («День»); Добре там, де не **розприватизували** наліво й направо землю запасу, інше державне майно... («Вісник Переяславщини»); Якщо підприємство не **структурується**, не обере нових напрямків діяльності, то воно не виживе в умовах ринкових відносин («Нова газета»);

2) **кредитування та меценатство: авансувати, виділяти, дотувати, кредитувати, спонсорувати** та ін.; напр.: Створено спеціальну комісію, яка дала дозвіл **авансувати** будівельні роботи... («Патріот»); ...щороку з державного бюджету **виділяють** близько 12 мільярдів доларів... («Людина і влада»); Держава має **дотувати** селянина через кредитування, цінний механізм тощо («Голос України»); ...сьогодні іншого шляху, як самому частково **кредитувати**... будівництво, немає («Урядовий кур'єр»); «Арс» сам, не маючи власного даху над головою, **спонсорує** ще кілька звабливих ... проектів («Україна»);

3) **процеси обміну і продажу: бартеризувати, виставити, демпінгувати, обміняти, поторгувати(ся), продавати, регламентувати, торгувати** та ін.; напр.: Підґрунтя корупції ми вбачаємо і в тому, що економіку в Україні широко **бартеризували** («Урядовий кур'єр»); ... я не підтримую тих «реформаторів», які хотіли б **виставити** на продаж, здається, мало не все, що бачать їхні очі («Людина і влада»); ...ЄС доплачує своєму товаровиробникові, щоб той міг **демпінгувати** (тобто продавати товар нижче собівартості) в Україні («Україна і світ сьогодні»); Якщо у селянина не купують овочі, вирощені на

власному городі, то він прагне **обміняти** їх на пральний порошок, мило... у заїжджих підприємців («Папірус»); Що ж – залишається час. Для когось – подумати. Для когось –прицінитися. Для когось – **поторгуватися** («День»); Справді великі надії покладаємо на малий бізнес, який динамічно розвивається, **продає** високоякісну продукцію... («Новини»); ... баланс... визначить потреби двох країн в галузі нафти і електроенергії і дасть змогу **регламентувати** оплату Україною російських енергоносіїв («Україна і світ сьогодні»); Крім того, фірми-посередники не мають права **торгувати** адресами іноземних роботодавців... («Голос України»);

4) **процеси отримання прибутків, доходів**: **виканючувати** (розм.), **вициганювати** (розм.), **калимити**, **лататися** (розм.), **одержувати**, **плюсувати**, **преміювати** та ін., напр.: Того травневого дня у Хмельницькому Люда **виканючила**... 26 гривень («День»); **Вициганювати** гроші у перехожих... доводиться з двох причин... («День»); Водій державної автомашини вважає її за свою власність, **калимить**, де може і скільки може («Народна газета»); Він [сусід] міг **лататися** у вигідних місцях... («Нова газета»); ... громадяни України своєчасно **одержуватимуть** зарплату, пенсії або стипендії («Людина і влада»); ... ці кошти... **плюсують** до власної керівної зарплати, а **мінусувати** намагаються тих, хто дбає не лише про себе... («Україна молода»); **Преміювати** ... за формальними комітетськими нормами не можемо, але намагаємося знайти нового спонсора для збірок («День»);

5) **втрату коштів**: **витрачати**, **відраховувати**, **відстібувати** (розм.), **девальвувати**, **збанкрутувати**, **конфіскувати**, **оштрафувати**, **стягувати(ся)** та ін., напр.: І знову головний фінансовий документ країни зашкунтильгав. Причиною такої звичної для нас хвороби, як і раніше, залишається доходна частина бюджету. **Витрачати** – це ми завжди зміємо, було б що («Україна і світ сьогодні»); ...підприємства, об'єднання та організації **відраховують** до інноваційного фонду кошти... («Вісник податкової служби України»); Та мені казали, що у вас [у Києві] регулярно показують нашу [російську] передачу. Вам щось **відстібують** за це? («День»); Уряд, який **девальвував** карбованець, має взяти на себе компенсацію ... витрат («Молодь України»); Албанська команда... **збанкрутувала** на хвилі скандалів з тамтешніми трастовими «пірамідами» («День»). Генеральна прокуратура Індонезії **конфіскувала** дачу экс-президента Сухарто («Голос України»); З'явилося чимало псевдоподатківців, які, при невиконанні певних умов, погрожують одним – **оштрафувати** («Новини»); Саме в цьому, зокрема, полягає причина абсурдних ситуацій, коли з одного об'єкта оподаткування податок **стягується** двічі й тричі («День»);

6) **операції з грошовими одиницями**: **виділяти**, **вкладати**, **диверсифікувати**, **доларизувати(ся)**, **економити**, **закласти**, **заплатити**, **зекономити**, **конвертувати**, **обміняти** та ін., напр.: ...уряд раніше ухвалив рішення спрямувати на ліквідацію наслідків стихійного лиха 14,5 млн. грн. **Виділяти** кошти двом областям будуть у рамках цієї суми («Урядовий кур'єр»); Вже десятки наших фірм домовляються з іноземними інвесторами, які не бояться **вкладати** гроші в розвиток українського господарства («Діловий Переяслав»); Нині МЕК «Ітера» влєвно **диверсифікує** свій бізнес («Голос України»); ...надто **доларизувалися** і торгівля, і сфера послуг («Народна газета»); ...через двадцять років Україна отримає автономний ядерний цикл і можливість **економити** на збагаченні урану до \$120 млн. на рік («Україна і світ сьогодні»); ... в новий бюджет **закласти** кошти без заборгованості («Голос України»); **Заплатили**, як і годиться боржникам, з процентами («Новини»); А парламент ліквідував... пільги для 17 категорій працюючих громадян, що навряд чи **зекономить** бюджетну, навіть соту частину цієї суми («День»); **Конвертуйте** з валютою, й вам відплатиться! («Новини»); ...**обміняти** долари на гривні можна будь-де без проблем («Нова газета»); 7) **підприємництво**: **комерціалізувати(ся)**, **конкурувати**, **орендувати**, **оподатковувати**, **рекламувати** та ін., напр.: Ми в своєму регіоні дуже швидко **комерціалізувались**... («Урядовий кур'єр»); ...легальний нафтобізнес... неспроможний **конкурувати** з контрабандою високооктанових марок бензину («День»); Адже доводиться **орендувати** приміщення, користуватися поліграфічною базою, **одержувати** мізерні... кошти («Голос України»); Представники уряду неодноразово стверджували, що податок на прибутки фізичних осіб надасть можливість **оподатковувати** прибутки переважно багатих («День»); Кожен із «комівояжерів» намагається якось **рекламувати** свій товар, бо, як відомо, реклама – двигун торгівлі («День»).

Поділ дієслів соціально-економічної сфери на групи і підгрупи, звичайно, до певної міри умовний, тому що чимало дієслів одночасно входять до різних груп, що засвідчує відсутність чітких меж між ними. Так, зокрема, лексема **інтегруватися** може бути віднесена до тематичної групи дієслів, що визначають міжнародні відносини, якщо вона вказує на приєднання однієї держави до якоїсь світової спільноти, або до тематичної групи дієслів, що характеризують діяльність політичних партій, блоків у внутрішньому житті держави, пор.: Європа **інтегрується**, а СНД, навпаки, «частинками» розпадається... («Новини»); Аналітики і політологи стверджують, що тільки окремі партії **інтегруються** перед виборами («Діловий Переяслав»).

Дієслово **структуруватися** може бути в тематичній групі дієслів, пов'язаних із державно-суспільним ладом та історією країни, коли йдеться про побудову різних гілок влади, а також у тематичній групі дієслів, що означають фінансово-економічну та комерційну діяльність, якщо треба вказати на перебудову в установах, підприємствах, фінансово-банківській системі, пор.: За останні роки... **номенклатурна олігархія** **структурувалася**, зростає з криміналітетом, має своїх представників у всіх ешелонах влади... («Українське слово»); Нові банки тісно співпрацюють з комерційними фірмами, які вчасно **структурувались**... («Нова газета»).

Про те, що лексема може входити до декількох тематичних груп, і що це є закономірним явищем у мовознавстві, зазначав, А.А. Бурячок: «... та сама назва, часто без зміни лексичного значення, є точкою, в якій перетинаються різні лексико-тематичні групи й підгрупи СПЛ, утворюючи складну систему взаємозв'язаних компонентів. Ці зв'язки, звичайно, зумовлені закономірностями зв'язків між соціально-політичними поняттями та явищами, які існують у дійсності» [3, с. 31].

Висновки. Дієслова соціально-економічної сфери – це семантично розгалужена, багатопланова група, що зумовлено різноманітністю дій, процесів та станів, які відбуваються в соціально-економічній сфері або стосуються її. Вони становлять шість тематичних груп. Виділені тематичні групи дієслів не є закритими, вони відкриті як для поповнення новими лексичними одиницями, так і дієсловами інших лексико-семантичних груп.

Список використаних джерел

1. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова. Харків : Харків. ун-т, 1977. 114 с.
2. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці. Київ: НМК ВО, 1990. 132 с.
3. Бурячок А. А. Формування спільного фонду соціально-політичної лексики східнослов'янських мов. Київ : Наук. думка, 1983. 248 с.

References

1. Lysychenko L. A. (1977). *Leksykologhiya suchasnoyi ukrayins'koyi movy. Semantychna struktura slova* [Lexicology of modern Ukrainian language. Semantic structure of the word]. Kharkiv : Kharkiv. un-t, 114 s. [in Ukr.].
2. Zahnitko A. P. (1990). *Diyeslivni katehoriyi v syntahmatytsi i paradyhmatytsi* [[Verbal categories in syntagmatics and paradigmatics]. Kyiv: NMK VO, 132 s. [in Ukr.].
3. Buryachok A. A. (1983). *Formuvannya spil'noho fondu sotsial'no-politychnoyi leksyky skhidnoslov'yans'kykh mov* [Formation of a joint fund of socio-political vocabulary of the Eastern Slavic languages]. Kyiv : Nauk. dumka, 248 s. [in Ukr.].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Навальна Марина Іванівна, доктор філологічних наук, професор кафедри документознавства

e-mail: mnavalna@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5064-3122>

Researcher ID: F-6747-2018

ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»

Тимченко Руслана Валеріївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри документознавства

e-mail: tumchenko.ruclana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9077-1137>

ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Навальная Марина Ивановна, доктор филологических наук, профессор кафедры документоведения

e-mail: mnavalna@gmail.com

ГБУЗ «Переяслав–Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды»

Тимченко Руслана Валерьевна, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры документоведения

e-mail: tumchenko.ruclana@gmail.com

ГБУЗ «Переяслав–Хмельницкий ГПУ имени Григория Сковороды».

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Navalna Maryna, Doctor of Philological Sciences, Professor of Document Science Department

e-mail: mnavalna@gmail.com

Pereiaslav–Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University

Tumchenko Ruslana, PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of Document Science Department

e-mail: tumchenko.ruclana@gmail.com

Pereiaslav–Khmelnyskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University.